

NEM KÖTELEZŐ KATOLIKUSNAK LENNI

1. Ma már nem kötelező

"Nem kötelező katolikusnak lenni, de aki katolikusnak vallja magát, annak hinnie és vallania kell, amit vallása tanít".

A napokban fogalmazta meg ezt a mondatot számomra a katolikus egyház egy elkötelezett és nem jelentéktelen tisztet betöltő papi személye. Valamikor még tanítványom is volt Jézusban. Érthető a tétele, bár az is nyilvánvaló, hogy - a "katolikus" a maga vallásával behelyettesítve - bizony elmondhatja a fenti mondatot bármely más, keresztény vagy nem keresztény vallás képviselője is. Nem tudom, - s ki tudja? - mennyi vallás van a világon, keresztény meg nem keresztény. Így azt sem tudom, hány írásba foglalt, vagy - az írásbeliség fokára még el nem jutott népeknél - hány csak szájhagyományban élő hitvallást hirdetnek Bolygónkon. Mindenesetre hitvallások sokasága kívánja a bevezető mondatban említett felzárkózást a potenciálisan mintegy hatmilliárdnyi hívőtől. Ha volna e hitvallásokból mondjuk ötezer, akkor adva van édes mindannyiunk számára ötezer ilyen kell! A hitvallások ötezer egymástól különböző állítássorára vonatkozik ez a kell - lényegében ugyanazon tárgyban. Istenről, valamint Isten és ember kapcsolatáról készült többé-kevésbé különböző válaszok valamelyikéhez kell ragaszkodnunk, ha tagja akarunk lenni valamelyik vallási közösségnek. Bizony kell, hacsak nem akarunk érdeklődésünk ellenére vallási közösségen kívül, azaz a vallás szempontjából társtalanul maradni.

Ha tagja vagyok valamilyen művészeti vagy tudományos vagy gazdasági vagy egyéb társaságnak, ott alighanem kíváncsiak arra, hogy tárgyukban mi újat tudok mondani tagtársaimnak. Nem így a vallási társaságok esetében! Közel hatvan évesen lelkipásztori tapasztalataim alapján (államilag illegálisan) papírra vettem, hogyan képezem el Jézus ügyének hatékony szolgálatát. Válaszként erre vallásom legfelsőbb illetékes büntető hatósága összeállított számomra a fenti "kell" jegyében egy 12 pontból álló szöveg-gyűjteményt. Nem is tévedhetetlenek minősített hittételeket tartalmazott antológiája, hanem ennél kisebb rangú (tévedhetetlenségi fokú) szövegeket. Az alábbi záradékkal kellett aláírnom: "Mindezeket hűségesen megígérem és őszintén megtartom és sértetlenül megőrzöm, ezektől soha el nem hajlok sem a tanításban, sem akárminő módon, szóban és írásban". Az aláírandó szövegeket vagy húsz évvel korábban fogalmazta meg a II. Vatikáni Zsinat. Hogy hazugság nélkül írhattam alá, kértem a szöveg-összeállító hatóságot, csatolják már hozzá a gyűjteményhez ezt a további és ugyancsak zsinati szöveget: "Az isteni törvény rendelkezéseit az ember a maga lelkiismeretében fogja fel, melyet tartozik hűségesen követni..." Baj lett a kérésemből: így nem kérnek szolgálataimból; megtiltják, hogy vallásom tagjaihoz nyilvánosan szólhassak. Vállaltam a bajt, és ragaszkodtam továbbra is pótszövegemhez. Miért ragaszkodtam? Azért, mert csak meggyőződésem, lelkiismeretem diktálta szövegeket akarok mondani embertársaimnak, a vallásomhoz tartozóknak is. Hazudni éppen tudhatnék, de hát nem akarok. Szentebb nekem a téma annál, hogy ilyesmire vetemedjem.

Néhány éve történt, amit most elmondok, egyik négynapos lelkigyakorlatunkon, melyet balatonfelvidéki kicsiny házamban tartottam a Bokor tagjainak. Voltunk vagy húszan, éjszaka a tetőtérben bújtunk hálósájkjainkba, nappal miénk volt az előadó "terem", a kerti ebédlő, meg erdő, mező, ameddig a szem ellát. Este kezdtünk bemutatkozással s a megbeszélendő kérdések összeírásával. Másnap délelőtt szentmise, elmélkedés, reggelizés után beszéltem egy órát az Istenről: milyenek gondolom én őt. Előadás után elküldtem a hallgatóságot két órára magányos erdei bókálásra: Gondolkodjatok a hallottakon, s visszajöve mondjátok majd el, ti milyenek gondoljátok őt! A résztvevők között volt egy első lelkigyakorlatozó is. A többiek már tíz-húsz éve a Bokorban éltek, s ki tudja hányadik (évenként szokásos) lelkigyakorlatuknál tartottak már, s nem is csodálkoztak felhívásomon. Amikor két óra múltán visszajöttek, vallomásaiknak keretet adandó - gyertyát gyújtottunk ("Ti vagytok a világ világossága!"). Körben adtuk tovább a szót egymásnak, és sor került az "első lelkigyakorlatozóra" is. Ezt mondta: "Istenkereső utaimon elkerültem már vagy tíz különböző társasághoz. Mindenütt megmondták, hogy mit kell gondolnom. Ti vagytok az első csoport, amely arra is kíváncsi, hogy én mit gondolok." "Csak én tudok versemnek hőse lenni..."? - kérdezem Babits nyomán. - Igen! - Micsoda önközpontúság! - mondhatná valaki. Lehet, de ilyenek vagyunk teremtve.

Nem kötelező katolikusnak lennem? Jó. Lehetek - mondod - buddhista is, vagy mohamedán. Nekem nem jó. Nem, mert katolikus a kultúrám. Ez a vallási anyanyelvem. Ennek szimbólumait,

képeit, muzsikáját, szövegeit, kifejezésvilágát szoktam meg gyerekkorom óta. Itt vagyok otthon. Otthonomban miért nem gondolhatom, amit gondolok? Elűztök? Hova menjek? Másutt is azt mondják majd, amit itt: "Nem kötelező a hitünkön lenned, de ha itt akarsz maradni, akkor azt kell gondolnod, amit itt kell gondolni. Írd tehát alá: Mindezeket hűségesen megígérem..." s a többi. Dehát nem tudom megígérni. Képtelen vagyok rá. Nem tudok mást gondolni, mint amit gondolok. "Ne gondold a fehér elefántra!" Megpróbálsz... és csak nem sikerül. Hesseged el magadtól a hitellenes gondolatokat! Ez sem sikerül. Minél jobban akarnám, annál kevésbé. De nem is akarom elhessegetni. Nem, mert ezek az én gondolataim. S a gondolataim nélkül nem akarok élni, nem is tudok. Azok nélkül már nem is lennék az, aki vagyok. Tegnap még azt gondoltam, amit gondoltam. Történt azonban közben velem valami, s ma már mást gondoltok. Értsétek meg, nem akarok sem hallgatni, sem hazudni! Beszélni akarok arról, amit gondolok! Beszélni olyanokkal, akiket érdekel a témám; az, ami számomra a legfontosabb. Az, hogy milyen is az Isten! Olyanokkal akarok beszélni, akiket érdekel az is, hogy én mit gondolok, s akikre kíváncsi vagyok, hogy ők mit gondolnak. Nem brosúrát felmondani tudásukra vagyok kíváncsi. Nincs számomra hely nálatok? Ha nálatok akarok maradni, kötelező azt gondolnom, amit megszabtok, hogy gondolhatok? Miért kell életem végéig felmondanom a leckét, ha megtanultam azt már fiatalságomban, de Istentől gondolkodó lénynek teremtetvén - túljutottam azon. Nem azért, mert elfelejtettem a leckét. Továbbgondoltam.

Mindazonáltal áll és él az elvárás: ha katolikus akarsz lenni... Nesze neked emberiség! Nesze neked ember, akit Isten a maga képére és hasonlatosságára teremtett! Nesze neked, Isten, aki minden bizonnal maga vagy az értelem! Aki az is vagy! Ez az ötezer kötelező kell - maga az abszolút értelmetlenség! Több is, rosszabb is, mert kiteszítja a körből éppen azokat, akiket leginkább érdekel Isten s az ő Országá.

Életemből tizenöt évi küzdelmet vett igénybe, hogy igazoljam magam vallásom büntető hatóságai előtt. Igazolnom, hogy igazodom ehhez a kell-hez, miközben vallottam és meg nem tagadtam, hogy a lelkiismeretemhez még inkább igazodom. Még inkább, mert csak addig vagyok méltó az ember névre, és csak addig lehetek Isten gyermeke, amíg igazodom hozzá. Miért küszködtem 15 évet? Azért, mert meg vagyok győződve arról, hogy az ötezer különböző válasz mind téves, s egyes-egyedül a miénk az igaz? Nem ezért tettem. Ha ezért tettem volna, részese lennék annak, amit az előbb abszolút értelmetlenségnek (Ha másutt nevelődöm, akkor más az igazság!?) állítottam. Hát akkor miért tettem? Csak azért, mert valahol otthon akarok lenni. Nem tudok otthon nélkül élni. Én sem, más sem.

2. Tegnap még kötelező volt!

"Nem kötelező..." S még jó, hogy már nem kötelező! S még jó, hogy ma már ez mondatik. Még jó, hogy erre ma már még mondhatok is valamit. Visszabeszélhetek! Az örök városban, a Santo Uffizio ódon palotájában ülök 1991 januárjában. Az asztal túloldalán a Szent Inkvizíció prefekta, Ratzinger bíboros. Indoktrinál. Két ujjával megfogva reverendáját mondja: A rajtunk levő ruha mutatja, hogy azt kell tanítanunk, ami az egyház tanítása. Összeszedem minden bátorságom és válaszolok: Nem emberi személyeket, magnókészülékeket kell a szószékre küldenie! Csak azért mondhattam, mert már 1991-et írtunk. Elődje, Torquemada, válaszmért spanyolcsizmat húzott volna rám, s kikínózta volna belőlem, hogy visszavonjam, amit mondtam. Jó esetben. De az is lehet, hogy azonnal máglyára küldte volna a megátalkodott eretneket.

Még jó, hogy nem kötelező katolikusnak lennem! Még jó, hogy idáig eljutottunk. Csak néhány évtizede, hogy a zsinatnak a lelkiismeretről szóló passzusa (zsinat előtt) még átkos liberalizmusnak számított. "A tévedésnek nincs joga arra, hogy hirdetődjék!" mondtuk korábban inkább ostoba, mint szent elfogultsággal. A zsinatig a felvilágosodás egész irodalma ott volt a Tiltott Könyvek Jegyzékén (Index). Tilos volt nagyjából minden, amit érdemes elolvasni - írja valahol Szerb Antal. Még jó, hogy kemény kétszáz év késéssel ugyan, de csak tudomásul vettük az istentelen és egyházellenes felvilágosodástól megokosodva az emberi személyiség jogait. Még jó, hiszen ma is vannak még sokszáz millió hívőt számláló vallások, melyek nem jutottak el idáig. Ahol még mindig kötelező ilyen vagy olyan hitet vallani, ha biztonságban akarják tudni életük.

Mi előbbre léptünk. De veszedelmes és nagyon is illetlen volna felednünk, hogy jó másfélezer esztendőn keresztül bizony kötelező volt katolikusnak lenni. Három századig se tartott kezdeti szabadságunk, amikor más volt még kötelező: tömjénszemet ejteni a császár istenségének oltáira. De

a milánói türelmi rendeletet követően hamarosan új türelmetlenség kezdődik: katolikusnak lenni lesz kötelező. Nem lehetett következmények nélkül Bizáncban ariánusnak lenni, ha a császár katolikus volt. Afrikában sem lehetett a légiók kardjába futás nélkül donatistának lenni, ha Karthagóban a püspök, Ágoston, katolikus volt, és a császár barátja volt. A szász törzseknek sem lehetett szabadon ősgermán vallásuk isteneinek áldozni, ha egyszer Nagy Károly katolikus volt, és a pápa császárrá koronázta őt..., mert haddal - kereszttel és karddal - ment rájuk. Az ezredfordulón a magyaroknak is fel kellett hagyniok fehérlóaldozataikkal, meg a poharat Ukkon nevére kilötyöntésekkel, ha egyszer Gézafia Vajknak fejére tette Asztrik érsek a pápától küldött koronát. Keresztvíz alá kellett hajtani fejüket, ha életben akartak maradni; tanulhattak Koppány, Ajtony, Gyula, Vazul, Tonuzoba szomorú sorsából. Az albiak sem katharkodhattak, mert szentek és misztikusok is, nemcsak a pápa, bíztatták Montforti Simont, hogy hányja kardélre e megveszekedett eretnekeket. A bogumilek sem bogumilkodhattak magyar felségterületen, Boszniában, mert Nagy Lajos királyunk hű fia volt egyházának és a pápának, s Istenért, egyházért, hazáért és mindazért, ami szent, kardélre hányta őket. Sajnos(?), nem sikerült mindet... s maradékukból lesznek a bosnyák muzulmánok, mert életben akartak maradni szegények. Nagy Lajos pedig örök üdvösségüket biztosítani akarván gyilkolta őket, hiszen Isten tudvalevően(?) csak azokat üdvözíti, akik felmondják a brosurát. Melyiket az ötezerből?

Husz Jánosnak, Jeanne d'Arc-nak, Giordano Brunónak, Jakob Hutternek még el kellett égniök keserves kínhalállal a máglyán Konstanzbán, Rouenban, Rómában, Innsbruckban a székesegyház tövében, mert bizony kötelező volt katolikusnak lenniök. Luther már megmenekült. De neki se termett volna babér és életben maradás, ha nem helyezi magát a szász választó fejedelem fegyveres oltalma alá. Nálunk sem termett volna, mert alighogy kitűzte tételeit a wittenbergai dóm kapujára, II. Lajos királyunk hozta is már a törvényt követői ellen: lutherani comburentur! Mert bizony kötelező katolikusnak tenni, ha nem akarunk Dózsa György mintájára, roston sült eretnekek lenni. De Luther Márton tudta már, hogyan kell elkerülni a bajt. Meg kell győzni egy karhatalommal rendelkező fejedelmet arról, hogy most már nem azt kell gondolni, amit idáig gondolt, hanem amit az új hit tanít, a Lutheré. Ágyban, párnák közt halhatott meg ugyan, és nem a máglyán hitújítónk, de harmincéves háború, kiégett és megtizedelt Németország példázta, hogy bizony továbbra is kötelező maradt katolikusnak lenni, ahol Wallenstein fegyveresei masíroztak, másfelől kötelező lutheránusnak lenni ott, ahol Gusztáv Adolf az úr.

Miért válthatott az én valahavolt kedves tanítványom a ma divatos új katolikus szövegre? Másfélezer éven keresztül tudtuk - tévedhetetlen bizonyossággal! - hogy a tévedőnek nincs joga arra, hogy életben maradjon. Tudtuk, hogyha szabad megölni (Jézus engedélyezte nekünk?) a gyilkost, mennyivel inkább szent kötelességünk halálba küldeni az eretneket. Az bizony, mert a gyilkos csak mulandó földi életünktől foszt meg minket, de az eretnek a maga dögletes és téves nézeteivel örök üdvösségünket fenyegeti. Fenyegeti bizony, hiszen Isten pokolra vágja azt, aki az ötezerből nem az egyetlen igaz, és tévedhetetlenül igaz eligazítást mondja fel neki az örök ítéleten arról, hogy kicsoda is az Isten, és miféle kapcsolatot tart fenn az emberrel.

Az istentelen illuminátusok hatására voltunk kénytelenek váltani, s e tévedhetetlenül biztos szövegünket lecserélni. Voltaire és Rousseau hatására, akik az emberi személy méltóságáról, annak jogairól, a véleménynyilvánítás szabadságáról, meg a többiről kezdtek értekezni két-három századdal ezelőtt. Keményen védekeztünk ellenük. A század első felében még én is úgy tudtam, hogy nem mehetek be még egy református templomba sem, mert azzal elkövetem a "communicatio in sacris" súlyos bűnét. Egyértelmű szövegen nevelődtem. Abszolút világos lett számomra, mire befejeztem teológiai tanulmányaimat, hogy az ötezer brosurából kizárólag a miénk az igaz. Gyengeelméjűnek gondoltam, aki ezt nem látja be. S ha nem volna az, és mégsem cseréli le vallását a miénkre, bár tudja, hogy nekünk van igazunk, akkor csak tisztességtelen ember lehet.

A gondolkodó katolikus teológusok e két század alatt sűrű sorokban lettek kiközösítettek (Loisy abbé a múlt századfordulón), s vesztítették el katedrájukat XII. Piusz idején (Congar), míg XXIII. János végre kinyitotta az ablakot, s a zsinat új lapot kezdhetett. Rehabilitálta az illuminátusokat? Csak úgy csendben. Megszüntette az Indexet - szabad immár tudomásul vennünk a miénkétől különböző gondolatokat. El is ítélte, hogy másfélezer esztendőn keresztül tömeggyilkoltuk azokat, akik a lelkiismeretükre figyeltek brosuráfelmondás helyett? Óh, nem! Csak fogalmaztunk egy szép dekrétumot a lelkiismeretről. Gyakorlatban hátat fordítottunk tehát a múltunknak? Óh, nem! A zsinat befejezése után alig másfél évtizeddel, uralkodásának már második évében II. János Pál megtisztítja teológiai katedráinkat azoktól (Küng), akik nem azt mondják, amit kell. Ratzinger bíboros

nekem is megmagyarázta, hogy a lelkiismeret szabadsága nem azt jelenti, hogy katolikus teológusként mondhatnék mást, mint amit mondanom kell; s hogy mit kell, azt az ő hivatalától tudom meg.

Nehéz lenyelnie egyházunknak a II. Vatikáni Zsinat békáját. Fel kellene adnia azt a dédelgetett elképzelését, hogy van ugyan ötezer magát tévedhetetlennek gondoló brosúra, de azokból csak egy az igaz, a miénk. Sorsom összehozott jó féltucat bíborossal. Négyszemközti beszélgetésre is. Egy ilyen alkalommal próbálom egyiküket megértésre hangolni irányunkban, s hivatkozom azokra az áldozatokra, amelyeket a Bokor tagjai hoztak Jézus evangéliumának képviselésért. Hallgatja, majd megszólal: "De kedves Atya, cselekedeteik a baptistáknak is vannak!" Mit jelent ez a mondata? Azt, hogy nem tagadja, hogy jó szándékú társaság vagyunk mi. De az üdvösség nem ezen fordul, hanem azon, hogy valljuk-e az egyetlen és tévedhetetlen igaz brosúrát. Kénytelen tehát eljárni velünk szemben, mert tiszte arra kötelezi, hogy legalább a katolikus egyházon belül megvédje tisztán az igaz hitet, mert hát az üdvösség mégis csak azon fordul, hogy mi a hitünk vallott tartalma. S ez esetben még valami viszonylag tisztát - akármilyen ostobát is! - feltételezek róla. Ha ezt nem feltételezem, akkor ezt kellene gondolnom róla: "Én abból élek, hogy az ötezerből ezt a szöveget védelmezem. Ezért fizetnek. Ezt kívánják tőlem a felettes egyházi és állami hatóságok: a létünket biztosító megegyezések és a Vatikán keleti politikája.

Congar beszélt, írt egyszer arról, hogy évtizedek, évszázadok kellene ahhoz, hogy egy zsinati tanítást az egyház képes legyen ténylegesen recipiálni. Magyarul: aszerint gondolkodni és aszerint cselekedni, amire egy zsinat eljutott. Tizenöt évet kellett harcolnom azért, hogy a 13. pontot a lelkiismeretről beírhattam a 12 közé. Nincs már további 15 esztendőm ahhoz, hogy kiküzdjem, hogy ezt a 13. pontot prédikálhassam is a szószékeken. Beírhattam a 12 pont közé, de ez nem azt jelenti, hogy hirdethetem is templomainkban. Nem kötelező katolikusnak lenni, de ha valaki ilyenként szólni akar köreinkben, csak azt mondhatja, amit mondania kell.

3. Előfeltevés fogságában: csak mi kaptunk kinyilatkoztatást

A vallásokat is emberek menedzselik. Emberek, nem is rosszabbak, mint a többiek. Nem is feltétlenül butábbak. Miért erőszakoskodnak, amikor módjuk van rá? Minek képmutatáskodnak türelmet, amikor nincs módjuk erőszakoskodni? Julianizmusról beszélt az elmúlt évtizedekben egy jeles lengyel gondolkodó: az egyház ma a kommunistákkal szemben a szabadságot követeli és képviseli, de tiszteletben fogja-e tartani mások szabadságát, ha elmúlnak feje fölül a nehéz idők - kérdezte. (Juliánusz, aposztata császár idejében szabadságot követelt, s annak halála után újra vallási türelmetlenséget mutatott az egyház.) Miért fojtogatják a jó szándékú embereket? Kénytelenek vele, mert foglyaik előfeltevéseiknek. Annak, hogy nem tehetnek másként, mert kinyilatkoztatást kaptak, s a hűség e kinyilatkoztatáshoz kötelezi őket a ragaszkodásra. Istentől forró dróton kapott hittartalmakhoz ragaszkodnak. Nem engedhetnek belőle. Ha engednének, létük alapját húznák ki önmaguk alól. Megszűnnék azonosságuk: őrizői a közvetlenül Istentől kapott hitletéteménynek.

Toynbee az emberiség alapvető bűnének mondta az önközpontúságot. A vallásokét. Mindegyikük vallja, hogy kinyilatkoztatást kapott, s egyedül ő kapta azt. A többi vallásnak is lehetnek szent könyvei, azokban sok jó és okos gondolat lehet, de azok nem kinyilatkoztatás eredményei. Azok csak - ám nagyon jó szándékú, esetleg bölcs és szent - emberek művei. Kinyilatkoztatásnak ezzel szemben egyedül ő van birtokában. Ki? Az ötezer vallás közül akármelyik. Egy a sok közül, s a többi nem. Toynbeet lehet nem olvasni. De amit Toynbee mond, benne van a levegőben. Előbb-utóbb köznyilvánvalósággá válik, s akkor már lehetetlen lesz szóba nem állni vele. Lehet késleltetnünk a folyamatot, ahogyan az emberi személy jogaival tettük. Kétszáz év késéssel is lehet, meg idejében is lehet valamit tenni. Kevesebb a kár, ha idejében szembesülünk embertársaink gondolataival. A késés rendre botrányos, és presztízavesztéssel jár. Tömegesen termeli a vallástalan embereket. Lehetne másképpen is, mint eddig. Brosúra-ismételgetés, presztízis-ápolgatás nélkül. Lehetőség volna arra is, hogy használjuk eszünket, amit Istentől kaptunk.

Kinyilatkoztatás. Mit is jelentsen a vallások körében e szó? Csak annyit, hogy Isten megszólítja az embert. Egyszer, egy darabig és aztán soha máskor, soha többet! - Minden tévedhetetlenségi igény nélkül kezdek gondolkodni a témán. Lehetséges, hogy Isten évmilliókon vagy évezredekken keresztül nem szól az emberhez? Csak néhány ezer évvel ezelőtt szánta rá magát? Odáig mit csinált? Odáig nem voltunk fontosak neki? Most mit csinál? Most, mondjuk egyfolytában kétezer év óta? Már megint visszavonult, és nem szól, és magunkra hagy? Miféle valaki ez az Isten? Valamirevaló ember folyamatosan törődik azzal, akit szeret. Ha Isten szeret minket, hogyan érheti be

azzal, hogy egyszer szól, aztán sem előtte, sem utána? Nem oda Buda! Ilyen Isten nincs! Isten - csak olyan van, aki folyamatosan szeret, folyamatosan gondot visel, folyamatosan szól. Nem lehet rosszabb, mint bármelyik szülő, aki folyamatosan törődik gyermekével.

Könnyen felelnek a vallások ezekre a kérdésekre. Ezt mondják: a teremtés nemcsak teremtés. Isten nemcsak teremti, hanem folyamatosan fenn is tartja a világot, és gondot is visel rá. Nincs baj a szeretetével. Nincs, mert Isten gondoskodásának két zsebe van. Az egyikben van a rendes gondoskodása. Ez nyitott, ebből folyamatosan folyik szeretete irántunk. De mivel Isten látja, hogy ez a folyamatos gondoskodása nem elegendő, ezért kinyitja a másik zsebét, amelyben a rendkívüli gondoskodás lapul. Rendkívüli eligazítást ad belőle, hogy kiségtse a kátyúból az emberiség szekerét. Ez a fajta rendkívüli gondolkodás történik csak egyetlen ízben. A keresztény tanítás szerint nagyjából az Ábrahám-tól Jézusig tartó folyamatban. Ez egyszer s aztán soha többet. Csak világvégekor, a történelem befejezésekor folytatódik, de ott be is fejeződik, amikor a végtörténelem igazolja, hogy úgy vannak a dolgok, ahogy az egyetlen-egyszer-volt kinyilatkoztatásban Isten közölte velünk.

A válasz talán-talán megmenti Isten becsületét. Azért csak talán, mert ma, a tőkéstárságok világuralma idején alighanem megint csak jó volna, ha megpróbálná kiragadni a szekeret a kátyúból. Viszont semmiképpen sem segít az önközpontúságon. Mivel igazolom, hogy én kaptam kinyilatkoztatást, te pedig nem kaptál? Sehogy. Hiszek benne. Mivel igazolod, hogy te kaptál kinyilatkoztatást, én pedig nem. Sehogy. Hiszel benne.

Nem lehetne tartalmi jegyek alapján megkülönböztetni a rendkívüli zseb tartalmát a rendes zsebétől? Más se csinálnak a vallások alapvető hittanai (fundamentális teológia), mint hogy erre igyekeznek. Mire jutnak? Megállapítják, hogy a kinyilatkoztatás címén birtokunkban tevő szövegek sugalmazott szövegek. Olyan szövegek, amelyeknek két szerzőjük van. Az egyik a szent emberi szerző, aki leírta a szöveget, a másik pedig az Isten, aki írás közben sugalmazta az emberi szerzőt. Ez a sugalmazás szavatolja a szöveg isteni eredetét. Olyan rangot kölcsönöz neki, amilyennel más, még oly igaz szöveg sem rendelkezhetik. Valóban szentírás, és egyedül az.

S ez megoldás? Semmiképpen sem. Mindegyik vallás állítja ugyanezt a maga szent szövegéről. Minek az alapján állítja. A hite alapján. A buddhista kezébe veszi a keresztény szentírást, megdicséri annak egyik vagy másik megállapítását, mert azok egyeznek a maga szent szövegével, a kinyilatkoztatással. A keresztény kezébe veszi Buddha Bennáreszi beszédét, meg-megdicséri annak egyik-másik megállapítását, mert az megegyezik a maga szent szövegével, a kinyilatkoztatással.

Lehet, hogy történt kinyilatkoztatás, s így birtokunkban is van valami kinyilatkoztatott szöveg, de nem érte el a célját. Nem jutottunk többre vele, mint Isten másik zsebével, rendes és folyamatos gondoskodásával. Ellenkezőleg: ha lehet, még türelmetlenebbek lettünk egymással szemben; új indítékot kaptunk türelmetlenségünkhöz általa. Ez a malom nem megy. Ha az én, a te, az ő hitéből akarunk kiindulni, nincs mód rendet teremteni. Csak türelmetlenkedni van lehetőségünk. Így: Kötelező katolikusnak lenned, különben megöllek! Nem kötelező katolikusnak lenni, de az igazságnak nyilvánvalóan én vagyok a birtokában, s nem te. Ötezer különböző vallási csoport füstöli a többi orra alá ezeket a tételeket. S ha ma inkább csak a második, a szelídebb változatot mondjuk is, a jelenkori történelem mutatja, hogy ezek a tévedhetetlen igazságbirtoklások csak acélozzák kardjaink élet, meg rakétáinkat is sikeresebb becsapódásokra ösztönzik. Boszniában éveken keresztül folyt a gátlás nélküli egymást gyilkolás. Három csoport gyilkolja egymást. Mindegyiknek egy és ugyanaz az édes anyanyelve. A három csoport három tévedhetetlen valláshoz tartozik. Az ortodox szerbek úgy tudják magukról, hogy ők Isten választott népe, s ezért "Ubi serbus, ibi Serbia..." A muzulmán bosnyákok tudják, hogy Allahnak egy prófétája van csak, Mohamed. A katolikus horvátok is tudják, hogy nyilvánvalóan ők tartoznak az egyedül üdvözítő egyházhoz. A II. Vatikáni Zsinat óta azt is tudhatják, hogy peremjelenségekként a többi vallások is az egyházhoz tartoznak: az ortodoxok anonim katolikusok, a mohamedánok anonim keresztények. Mindez nem zavarta őket a gyilkolásban. Acélozta őket.

Ideje volna rendbe tenni a dolgokat. Kikapcsolni a tömeggyilkosságokat az emberiség életéből. Megszüntetni a vallások tömeggyilkosságokat ösztönző erejét. Eltávolítani azokat a fogalmakat, amelyek csak arra jók, hogy igazolják: magasabb rendű vagyok nálad. Mit tehetünk? A kályhától kell kiindulnunk! Mit jelent ez? Tegyük félre, hogy mit hiszek, mit hiszel! S induljunk ki a tapasztalásból! Abból, hogy van a vallásos ember. Tartozzék bár akármelyik vallási közösséghez, úgy gondolja, hogy van Isten. Azt is gondolja, hogy ez az Isten tanítja őt, törődik vele. Ez két tételt eredményez. Az egyik: Isten a maga természeténél fogva kinyilatkoztatást - az embernek eligazítást -

adó lény. A másik: az ember a maga természeténél fogva kinyilatkoztatást - Istentől jövő eligazítást - felvevő lény. S ez tapasztalás eredménye? A vallásos emberek esetében igen. Az ateisták mondhatják ugyan, hogy mit sem tudnak Istenről, s arról hogy kinyilatkoztatást adás és azt kapás viszonyában volnának vele. Vannak színvakok, de emiatt még nem kell tagadni a színeket. A süketek miatt sem a hangokat. Az ateisták bejelenthetik érdektelenségüket gondunk iránt, ha úgy akarják. Lehet, hogy egyszer felénk fordulnak. Ha majd valami érdemeset látnak tőlünk. Amire érdemes odafigyelniük.

A vallásos ember gondolkodik Istenről, kutatja Isten akaratát, felelősnek érzi magát Isten előtt tetteiért. Kapcsolatban, párbeszédben van vele. Lelkiismeretén keresztül hallja, hogy szól hozzá. Az emberiség minden kinyilatkoztatás-élményének ez az alapja. Megszüntetjük ezzel a "két zseb" teóriát. A gondviselés maga a kinyilatkoztatás. A kinyilatkoztatás maga a gondviselés. Kihúzzuk ezzel a talajt az önközpontúság alól. A vallást honi, közös emberi talajra hozzuk. Eleve nem lehetek külön információk birtokában, mint te. Eleve nem lehetsz külön információk birtokában, mint én. Megteremtjük vele a tisztességes versenyszituáció alapját. Az Olimpián nincs olyan adu, hogy fekete a bőrszínem, 180 cm feletti a testmagasságom, kék a szemem, szemölcs van a bal lapockámon. Csak a teljesítményem számít. Nobel-díjat sem osztanak a fenti tulajdonságok alapján. Teljesítenem kell, ha elismeréshez akarok jutni. A vallások mind magukat rakják dobogóra. Mind aranyérmes, és mindegyik maga osztja magának az érmet.

A vallásközi párbeszéd korát éljük. Nincs párbeszéd, amíg nem egyenlő esélyekkel akarunk ringbe szállni. A tévedhetetlenek párbeszéde siketnémák párbeszéde. El sem kell kezdeni. (Egyszer elköttem ezt a hibát: Lékai bíboros, a budapesti inkvizíciós bíróság elnöke a második tárgyalás során kijelenti, hogy - bár dialógusra hívtak - itt dialógusról nem lehet szó, mert ő s a többi bírák hivatalból képviselik az igazságot. Azonnal fel kellett volna állnom. Miért is nem tettem? Semmi sem lett volna rosszabb tőle...) Van értelme az ilyesminek: "Szívesen beszélgetek más vallások képviselőivel, de azt azért nem adhatom fel, hogy..."? Ezután következne az önközpontú szöveg. Az, amiből nem engedhetnek a vallások. Engedhetnének, csak el kellene veszíteniük "hamis azonosságukat". Mi ez a hamis azonosság? A kiváltság! Az a kiváltság, amelyben maga Isten részesítette volna őket, ha volna ilyen Isten. De nincs! Isten nem a kiváltság Istene. Nem lehet rosszabb, mint mi. Szüleimnek nem volt kiváltságos gyermeke. Amikor anyánkat cukkoltuk, hogy vallja be: hetünk közül ugye, hogy a Livi, a Gyurika a legkedvesebb neki, kedvesen, nyugodtan tiltakozott. Esetleges rokonszenvein felülemelkedve mondta: nekem mindegyik egyforma. Erkölc kérdése volt ez számára. Erkölcstelenségnek tekintette volna a különbségtevést. Tudta, hogy nagyon fájtna a másik hatnak, ha kiemeli közülük a hetediket. Az Isten hangja volt ez benne. Isten nem lehet linkebb, mint az ember. Istennek nincsenek kiváltságoltjai. Nem szerethet téged jobban, mint engem. Engem sem, mint téged. Kiszemeltjei, kiválasztottai lehetnek? Mindannyian azok vagyunk. S akik megfelelünk várakozásainak, azok a hitvallók, a hűségesek... egészen a Golgotáig.

Hogy miként háborodik fel ezen a szövegen a buddhista, a mohamedán, nem találhatom. Hogy miként háborodik fel ezen a keresztény, abban inkább otthon vagyok. Így: "Ez aztán már tényleg több a soknál. Elfelejtetted, hogy Isten elküldte hozzánk Fiát? Hogy Benne van a megváltásunk? A keresztényeké és mindenkié is? Leszállítod Isten egyedül üdvözítő egyházát azoknak a vallásoknak a szintjére, akikhez Isten nem küldte el a Fiát? A pogány és törzsi vallások szintjére..." - Nem folytatom. Meg vagyok győződve, hogy hasonló sértettségről árulkodó felháborodásokra képesek az összes többi vallások is. Pl.: "Egy szintre akarsz helyezni bennünket a tömeggyilkosságban és a világ kirablásában élővas keresztényekkel..." Ezekről a szövegekről kell leszoknunk, ha élni akarunk a Földgolyón. Az atlétika elkötelezettjei miatt nem kell elpusztulnia az életnek, mert ők elfogadják, hogy kiváltságok nélkül szállhatnak csak ringbe egymással. A tudósok is elviselik, hogy az fedez fel valamit, aki képes rá. A művészek is, hogy azé az elismerés, aki közönségre talál. Egyre több és több területen kezdünk meglenni kiváltság nélkül. A vallások még nem ismerik a fair play-t. A vallások még képtelenek asztalhoz ülni egymással. Csak udvarias szavakat mondanak egymásnak, ha mégis leülnek. Nem azt, amit gondolnak.

Istent senki sem sajátíthatja ki magának. Isten mindenkihez tartozik. S ha van köztünk, aki kedvesebb Neki, ez azon fordul, hogy mit teszünk le érte az asztalra. Ha pedig elsőségre vágyunk a vallások versenyében, annak sincs akadálya: mutassuk meg cselekedeteinkkel, hogy tőlünk több telik... több, mint az egyéb vallásokhoz tartozóktól. Az öndicséret mindig bűdös. De igenis koncentrálnunk arra, hogy optimális vevői legyünk az isteni üzenetnek, s hogy teljesítjük a mennyei Atya akaratát. Becsületet szerezhetünk magunknak és vallásunknak. Csakúgy, ahogy a sportolók is:

maguknak is, nemzetüknek is. Az ateizmus - vallástermék. Elvettük valakiknek a kedvét azzal, ahogyan Istent "szerettük". Visszaadhatjuk nekik a kedvet ahhoz, hogy újra legyen istenkapcsolatuk.